

Fra Moskva-freden til 9. april

Av overlege Johan Scharffenberg

Som nevnt i «Morgenbladet» nr. 237 har Magne Skodvin i «Syn og Segn» (hefte 7) og i et foredrag i Statsvitenskapelig Samfund, 11. oktober, drøftet okkupasjonens historie, særlig i tiden 13. mars til 9. april 1940. Foredraget var det samme som han holdt på historikermøtet i Göteborg i august, bare litt avkortet av hensyn til tiden. Artikkelen i «Syn og Segn» gjorde navnlig rede for Mordal «La Campagne de Norvège» og Assmann «Deutsche Schicksalsjahre». Begge bøker bringer viktige opplysninger, Mordal er undertiden litt fantasifull, Assmann er gjennomgående nøktern.

Skodvin skriver (s. 301) at Assmann «kjenner for det fyrste, bedre enn nokon annan, dei tyske marinearkiva. Men han har ikkje hatt høve til å granska tilsvarende britiske eller franske arkiv. Dei allierte planane skildrer han difor berre på grunnlag av opplysningar som er offenkjært tilgjengelege, og legger ikkje for dagen nokon «inside information» på det punktet».

Dette synes å stride både mot Assmanns egen fremstilling i forordet til «Deutsche Schicksalsjahre» og mot det britiske admiralitetsforord til «The German Campaign in Norway». Navnlig synes de for Norge eventuelt kompromitterende opplysninger som jeg gjengav i «Morgenbladet» nr. 160 og 165, å måtte være hentet fra britiske kilder. Jeg har sendt mine artikler og Skodvin's fremstilling til Assmann, forhåpentlig vil han svare. Vårt Utenriksdepartement synes å ville tie.

*

Skodvin har særlig fremholdt at vestmaktene etter Moskva-freden henla invasionsplanene mot Norge, men at Hitler 26. mars etter et foredrag av storadmiral Raeder befalte gjennomførelse av operasjonen mot Norge.

Raeder fremholdt «at etter hans mening faren for en engelsk landgang i Norge visstnok ikke var akutt i øyeblikket, men at Tyskland allikevel før eller senere ville bli stilt foran spørsmålet om å gjennomføre «Weserøvelsen». Han gikk inn for å gjøre det snart, om mulig under utnyttelse av Nymåneperioden (Nymåne 7. April)» («Deutsche Schicksalsjahre» s. 127).

2. april fastsatte Hitler dato og klokkeslett for operasjonene.

De alliertes øverste krigsråd vedtok i London 28. mars mineutlegning i norsk farvann. Mordal påstår (i.e.s. 171—172) at dette vedtak ble kjent i Berlin «to dager senere».

Det mener også admiral Darlan i sin skrivelse av 12. april 1940 til Daladier («— — — vu le manque de discrétion des projets discutés dans les réunions interalliées, le commandement allemand ne pouvait ignorer notre décision»).

Mordal mener at etterretninger også fra Norge kan ha bidratt til «la fixation par Hitler de la date de l'opération». Kanskje har en kjent rapport fra Hagelin medvirket.

Hvordan var sammenhengen med de alliertes foreløbige oppgivelse av Norgesplanen?

De kjente på forhånd de hemmelige fredsforhandlinger mellom Finland og Russland, deres noter av 2. mars 1940 til Norge og Sverige om transitt av hjelp til Finland var bare et hyklerisk påskudd for å kunne føre tropper inn på den skandinaviske halvøy. Men den britiske minister i Stockholm Mallet fant det «unfair» da utenriksminister Günther 2. mars gjorde det «inkast, att det syntes många, som om man å britiskt och franskt håll snarare företoge interventionen i Norden i syfte att förlägga striden dit» («Förspellet» s. 119).

Det virkelige motiv var å stoppe malmutførselen, helst å ødelegge de svenske grubene inntil videre, og samtidig få en nordfront mot tyskerne (uttalt av general Gamelin).

Dessuten håpet de allierte at krigen med Finland skulle svekke Russlands meget viktige leveranser til Tyskland, derfor ønsket de at den finsk-russiske krig skulle vare lengst mulig.

Chamberlain og Reynaud innså dog faren for at Russland kunne bli drevet inn i krigen på tysk side, — derfor skulle hjelpetroppene til Finland kalles og delvis virkelig være polske.

Moskva-freden var en strek i regningen for de allierte, derved mistet de påskuddet om hjelpen til Finland som den religiøse britiske utenriksminister lord Halifax had-

de kunnet bruke med typisk «cant» (skinnhellighet).

Etter 12. mars kunne de allierte ikke påstå at malmutførslen til Tyskland var et brudd på nøytraliteten, ti det ble samtidig utført malm til England via Narvik.

I midten av mars ble derfor invasionsplanene foreløpig oppgitt, og de franske skip som var beslaglagt for dens gjennomførelse, ble frigitt.

Men 19. mars diskuterte det franske deputeretkammer Finnlands kapitulasjon, et tillitsvotum til Daladier fikk så dårlig tilslutning at hans regjering demisjonerte 21. mars. Reynaud fikk i oppdrag å danne ny regjering, under den uttrykkelige forutsetning av en mer aktiv krigsførsel. — Derfor tok Reynaud opp igjen Norgesplanen og fikk engelsk tilslutning. Dette fremgår både av hans egen og av Churchills fremstilling.

Mineutlegning uten støtte i baser på den norske kyst ville vært meningsløs. Invasjon var en logisk nødvendig følge av mineutlegningsvedtaket. Invasjonsplanen av 2. februar ble tatt frem igjen og dens delvise gjennomførelse påbegynt fra 6. april ved embarkering av okkupasjonstropper i skotske havner, men de var ikke utstyrt for kamp, bare for garnisonstjeneste. — Da admiralitetet natt til 8. april fikk rede på at tyske krigsskip var på vei i Nordsjøen, måtte de først embarkerte tropper i hui og hast gå fra borde igjen og skipene forberede seg på kamp. Disse forhold er ugjengelig dokumentert. De alliertes etterretningstjeneste hadde vært dårligere enn den tyske.

Sett at den tyske invasjon ikke var kommet allerede 9. april, hva skulle Norge da foretatt seg med de 8. april utlagte miner? Regjeringen protesterte og forlangte minene fjernet igjen, den forstod selvfølgelig at dette krav ville bli avslått, og så skulle Norge etter 48 timer selv fjerne minene! Dette ville vært en plikt for Norge som nøytral stat.

I Altmarkaffæren 16. februar hadde Regjeringen bare protestert og forbudt de to norske torpedo-båtene å skyte på Cossack. Hvis den også nå hadde nøy seg med papirprotest og latt minene bli liggende, kunne den tyske regjering ha henvist til sitt uttrykkelige forbehold i september 1939 om at dens anerkjennelse av Norges nøytralitet var betinget av at Norge verget seg mot gjentatte nøytralitetskrenkelser fra Tysklands motstandere.

*

Jeg er enig med Skodvin i at hovedsaken er å få frem alle fakta. Først deretter kan skyldspørsmålet bli drøftet upartisk.

Etter offentliggjørelsen av Undersøkelseskommisjonens innstilling er

114832

det fremkommet så mange viktige opplysninger at en ny strengt vitenskapelig granskning er påkrevd, helst ved en kommisjon av historikere, gjerne med også et svensk medlem.

Utenriksdepartementet vil snart utgi en «hvitbok» om Altmarkaffæren, men det trengs en sammenstilling av alt norsk og utenlandsk materiale, ikke minst de forhandlinger som Stortinget ennå hemmeligholder.

Johan Scharffenberg.

Morgenbladet 18/10. 1951